

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Особливості мотиваційної сфери майбутніх і працюючих психологів»

Студентки 4 курсу групи ЗПС-41

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ

Полторацька О.В

Керівник кандидат психологічних наук, доцент
Російчук Т. А.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____

Кількість балів: _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Харків – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЙНОГО НАПРЯМУ	5
1.1. Загальні теорії.....	5
1.2. Теоретичні підходи до мотивації у професійному виборі	7
1.3. Мотиваційні фактори уникнення	8
1.4. Мотиваційні фактори для вибору професійного напрямку у психології.....	11
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2	15
ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ ВИБОРІ.....	15
2.1. Методологія дослідження	15
2.2. Результати та аналіз проведеного дослідження.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність дослідження

Професійний вибір у сфері психології є одним із ключових рішень, яке визначає подальший кар'єрний розвиток і професійну реалізацію. Однак сучасні дослідження рідко розглядають мотиваційну сферу у динаміці - від початкових очікувань студентів до реального професійного досвіду фахівців. Актуальність теми посилюється необхідністю глибшого розуміння того, як саме формується мотивація ще до початку практичної діяльності, та яким чином досвід змінює або підкріплює початкові орієнтації.

Наше дослідження аналізує, як внутрішні прагнення студентів до самореалізації, так і зовнішні обставини, такі як очікування стресу чи соціальний тиск, впливають на вибір професійного напрямку. Теоретичні підходи до мотивації можна поділити на три групи: внутрішня мотивація з фокусом на автономію та самореалізацію, Десі та Райан [15], Фоменко [10], Антонова [2]. Зовнішня мотивація яка орієнтована на соціальне підкріплення та наслідування Бандура [13], Савицька [9]. Негативна мотивація та демотивація - вплив стресу, страху невдачі, емоційного вигорання Кіяшко та Царькова [6], Едгар Шейн [18].

Особливу увагу приділено вивченню мотивації у контексті професійного вибору майбутніх психологів, оскільки ця професія вимагає високого рівня емоційної стійкості, емпатії та готовності до постійного навчання.

Об'єкт дослідження:

Мотиваційна сфера фахівців у галузі психології.

Предмет дослідження:

Мотиваційні чинники, що формують особливості мотиваційної сфери у майбутніх і працюючих психологів.

Мета дослідження:

Дослідити особливості мотиваційної сфери майбутніх і працюючих

психологів та встановити, які внутрішні й зовнішні мотиваційні чинники впливають на їхній професійний вибір.

Гіпотеза дослідження:

Особливості мотиваційної сфери майбутніх і працюючих психологів визначаються взаємодією досвіду, уявлень про професію та особистісних установок, що призводить до формування специфічного профілю мотиваційних і демотиваційних чинників у кожної з груп.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивації у професійному виборі.
2. Визначити ключові внутрішні та зовнішні мотиваційні чинники у сфері психології.
3. Дослідити вплив професійного досвіду на рівень страху невдачі та професійну мотивацію.
4. Виявити відмінності у мотиваційних установках майбутніх і працюючих психологів та представників різних напрямів психології.
5. Надати рекомендації щодо підтримки мотивації майбутніх фахівців у процесі професійного самовизначення.

Емпіричні методи:

1. Методика "Мотивація навчання у вузі" (Т. Ільїна): аналіз мотивації до навчання за шкалами здобуття знань, опанування професії, отримання диплома.
2. Опитувальник "Якорі кар'єри" (Е. Шейн): визначення кар'єрних орієнтирів (компетентність, стабільність, автономія тощо).
3. Дослідження мотивації на досягнення успіху (Методика т. Елерса) оцінка прагнення до успіху як мотиваційного чинника.
4. Анкета респондента: збір додаткової інформації про освітній статус, досвід роботи для подальшої класифікації у дослідницькі групи.

Вибірка:

1. Студенти психологічних факультетів (39 осіб)
2. Фахівці із досвідом роботи у сфері психології (54 осіб)

Очікувана практична значущість:

1. Отримані результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вибору професійного напрямку студентами-психологами.
2. Дані дослідження сприятимуть вдосконаленню навчальних програм з урахуванням мотиваційних установок студентів.
3. Методичні матеріали можуть бути застосовані для професійного консультування студентів у процесі вибору галузі психології.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЙНОГО НАПРЯМУ

1.1. Загальні теорії

У сучасному суспільстві мотивація відіграє ключову роль у виборі професії та професійного напрямку, особливо у сфері психології, де від неї залежить якість підготовки та рівень професійної самореалізації фахівців. Дослідження мотиваційних факторів студентів дозволяє зрозуміти, як різні аспекти внутрішньої та зовнішньої мотивації впливають на їхній професійний вибір, а також допомагає визначити, які елементи особистої мотивації сприяють довготривалому професійному розвитку.

Серед класичних концепцій мотивації у професійному виборі варто виділити теорію самодетермінації, розроблену Десі та Раяном, яка підкреслює значення внутрішньої мотивації, автономії та потреби у компетентності як ключових факторів формування професійних орієнтацій [15, 1]. Дослідження Савицької висвітлюють вікові та гендерні особливості мотивів вибору професії серед молоді, що є важливим для аналізу факторів вибору професійного напрямку майбутніми психологами [9].

Значний внесок у дослідження мотивації студентів зробили також Іллін, який розглядає мотивацію як систему внутрішніх та зовнішніх рушійних сил, що визначають поведінку особистості [5], та Коваленко, яка підкреслює роль навчальної мотивації як запоруки успішної професійної підготовки студентів [7]. Антонова досліджує специфіку професійної мотивації студентів психологічних факультетів, вказуючи на різницю між студентами з високою внутрішньою мотивацією та тими, чия мотивація базується на зовнішніх факторах [2].

Окрім цього, у професійному становленні психологів важливе значення мають негативні фактори, такі як емоційне вигорання, яке може знижувати рівень професійної мотивації. Дослідження Маслач описують багатовимірний характер вигорання, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження особистісної ефективності [16]. Роботи Перегончук пропонують стратегії подолання професійного вигорання та тренінгові програми для розвитку особистісної стійкості у педагогів [8].

Мотиваційна сфера особистості включає такі ключові поняття, як потреба, мотив, бажання, ціль та намір. Потреба визначається як стан нестачі чогось необхідного для життєдіяльності організму, тоді як мотив — це усвідомлена потреба, яка спонукає людину до дії [3]. Бажання виникає, коли потреба набуває конкретної форми, а ціль — це об'єкт, на який спрямована діяльність. Намір же є результатом усвідомлення плану дій, спрямованих на задоволення потреби [7].

Однією з найбільш відомих концепцій у вивченні мотивації є теорія самодетермінації (Self-Determination Theory, SDT), розроблена Раяном та Десі [15, 23]. Вона акцентує увагу на внутрішній мотивації, яка виникає через задоволення трьох основних психологічних потреб: автономії, компетентності та пов'язаності.

Автономія передбачає можливість самостійного вибору та контролю над своїми діями. Дослідження показують, що люди, які відчують автономію у своїй професійній діяльності, частіше отримують задоволення від роботи та менш схильні до професійного вигорання [7, 8].

Компетентність пов'язана з відчуттям ефективності у виконанні завдань. Коли людина відчуває, що вона може успішно виконувати свою роботу, її мотивація до професійного розвитку зростає [5, 10].

Пов'язаність відображає потребу у соціальній інтеграції та підтримці. Люди, які мають позитивні взаємини з колегами та клієнтами, частіше відчувають задоволення від своєї роботи, що, у свою чергу, підвищує рівень їхньої внутрішньої мотивації [16].

Згідно з теорією самодетермінації, внутрішня мотивація є основним чинником, що сприяє довготривалому професійному розвитку. Наприклад, студенти, які обирають професійний напрям через внутрішній інтерес до психології, частіше досягають успіху у своїй професійній діяльності [18, 9]. Водночас відсутність автономії та компетентності може призводити до зниження мотивації та виникнення професійного вигорання, про що свідчать дослідження Масlach [16] та Шауфелі [3].

Окрім теорії самодетермінації, Макклелланд розробив концепцію мотиваційних потреб, де визначив три основні мотиви: потребу у досягненні, потребу у владі та потребу у приналежності, які впливають на професійний вибір [17].

1.2. Теоретичні підходи до мотивації у професійному виборі

Едгар Шейн запропонував концепцію кар'єрних якорів, які відображають основні цінності та пріоритети особистості у професійній діяльності. Кар'єрні якорі — це внутрішні орієнтири, які визначають, що є найважливішим для людини у її кар'єрі. До таких якорів належать:

Технічна компетентність — прагнення до професійної майстерності та експертності.

Служіння іншим — бажання допомагати людям та робити суспільний внесок.

Автономія — прагнення до незалежності у прийнятті рішень.

Стабільність — потреба у безпеці та передбачуваності.

Виклик — прагнення до постійного розвитку та подолання складних завдань [18].

Теорія очікувань Врума пояснює, як люди оцінюють можливі наслідки своїх професійних рішень. Вона базується на трьох основних компонентах:

Очікування – віра у власні можливості досягти успіху.

Інструментальність – сприйняття зв'язку між зусиллями та результатами.

Валентність – цінність очікуваних результатів.

Згідно з цією теорією, мотивація до вибору певної професії залежить від того, наскільки людина вірить у свої можливості досягти успіху та отримати бажану винагороду [6].

Теорія соціального навчання, розроблена Альбертом Бандурою, підкреслює роль соціального оточення у формуванні професійних орієнтацій. Сім'я, друзі, колеги та інші значущі особи можуть впливати на кар'єрний вибір через підтримку, очікування чи приклад. Наприклад, студенти, які отримують схвалення від родини щодо вибору певної професії, частіше орієнтуються на неї, навіть якщо внутрішня мотивація не є достатньо сильною. Соціальне навчання передбачає, що люди навчаються через спостереження за іншими. Наприклад, студенти можуть обирати сферу діяльності, орієнтуючись на приклад своїх викладачів або колег [13].

Теорія потреб Маслоу описує ієрархію потреб, які впливають на мотивацію людини. На нижчих рівнях знаходяться фізіологічні потреби та потреба у безпеці, тоді як на вищих рівнях — потреби у повазі, самореалізації та розвитку. У контексті професійного вибору ця теорія пояснює, що люди спочатку прагнуть задовольнити базові потреби (наприклад, фінансову стабільність), а потім зосереджуються на вищих цілях, таких як самореалізація [11].

1.3. Мотиваційні фактори уникнення

Одним із ключових мотиваційних факторів уникнення є страх перед невдачею. Цей страх може виникати через низьку самооцінку, недостатню впевненість у своїх силах або негативний досвід у минулому. Люди, які бояться невдачі, часто обирають професії, які не вимагають великого ризику або високого рівня відповідальності. Наприклад, студенти, які мають страх перед невдачею, можуть уникнути напрямів

підготовки, пов'язаних з клінічною психологією, оскільки ця сфера діяльності передбачає роботу з важкими випадками та високий рівень емоційного навантаження [6].

Іншим важливим фактором є уникнення емоційного навантаження. Багато студентів, які обирають професійний напрям у психології, враховують потенційний рівень стресу та емоційного вигорання. Згідно з дослідженнями Кіяшко і Царькової, студенти, які мають низький рівень стресостійкості, частіше обирають галузі діяльності, пов'язані з меншим емоційним навантаженням, наприклад, освітню або організаційну психологію. Це пов'язано з тим, що такі напрями підготовки передбачають менший контакт з емоційно важкими ситуаціями та менший ризик вигорання [6].

Ще одним фактором уникнення є бажання уникнути відповідальності. Деякі студенти можуть уникнути професійних напрямів, які передбачають високий рівень відповідальності за життя та здоров'я інших людей. Наприклад, клінічна психологія вимагає від фахівця великої відповідальності, оскільки він працює з пацієнтами, які мають серйозні психічні розлади. Студенти, які не готові до такої відповідальності, можуть обирати сфери діяльності, пов'язані з менш критичними аспектами психології, наприклад, дослідженнями або викладанням [16].

Соціальне оточення також може впливати на мотивацію уникнення. Наприклад, сім'я чи друзі можуть переконувати студента уникнути певних напрямів підготовки через страх за його емоційне здоров'я або через стереотипи про складність певних професій. Це може призвести до того, що студент обере професійний напрям, який не відповідає його внутрішнім інтересам, але дозволяє уникнути конфліктів із соціальним оточенням [3].

Деякі студенти можуть уникнути певних галузей діяльності через недостатню підготовку або відсутність необхідних навичок. Наприклад, напрями підготовки, пов'язані з клінічною психологією, вимагають глибоких знань і практичних навичок, які не всі студенти вважають себе готовими освоїти. Це може призвести до вибору менш вимогливих сфер діяльності, які не вимагають такого рівня підготовки [6].

Ринкові тенденції також можуть впливати на мотивацію уникнення. Студенти можуть уникнути професійних напрямів, які не мають високого попиту на ринку праці, навіть якщо вони відповідають їхнім інтересам. Наприклад, деякі галузі психології можуть бути менш популярними через обмежені кар'єрні перспективи, що змушує студентів обирати більш «стабільні» напрями підготовки [10].

Мотиваційні фактори уникнення відіграють важливу роль у процесі кар'єрного вибору, особливо коли мова йде про уникнення стресу, емоційного навантаження або високої відповідальності. Ці фактори можуть впливати на вибір сфери діяльності, змушуючи студентів обирати менш вимогливі напрями, які не відповідають їхнім внутрішнім інтересам. Розуміння цих факторів дозволяє краще зрозуміти, як мотивація уникнення впливає на професійний вибір та як можна допомогти студентам зробити більш усвідомлений вибір [6, 10].

Емоційне вигорання є значним фактором, що впливає на вибір професійного напрямку та професійний розвиток майбутніх психологів. Студенти та психологи-початківці, які стикаються з високим рівнем стресу й емоційного виснаження, часто мають різні мотиваційні установки у виборі галузі діяльності, що може вплинути на їхню подальшу професійну реалізацію. Згідно з дослідженням Галецької та Мельник, емоційне вигорання безпосередньо залежить від рівня самоактуалізації особистості, а також від здатності до саморегуляції. Вони відзначають, що студенти, які мають високий рівень самоактуалізації, краще справляються з емоційним навантаженням і рідше схильні до вигорання, що позитивно впливає на їхню готовність вибирати професійну діяльність, пов'язану з високим рівнем психологічного навантаження [4].

Рівень емоційного вигорання також значною мірою залежить від вибору сфери діяльності, що підтверджується дослідженням Кіяшко та Царькової. Їхні результати показують, що психологи, які обирають практичні напрями діяльності, такі як консультативна або клінічна психологія, частіше стикаються з професійним вигоранням через щоденний контакт з проблемами клієнтів. Це явище пояснюється високим емоційним навантаженням, яке супроводжує ці напрями, що, у свою чергу, змушує багатьох фахівців переглядати свою мотивацію щодо професійного розвитку або навіть змінювати професійний напрям [6].

Емоційне вигорання може негативно впливати на мотивацію до професійної діяльності, оскільки психологи, які стикаються з хронічним стресом і вигоранням, частіше втрачають інтерес до своєї роботи. Це явище, відоме як зниження внутрішньої мотивації, може спричиняти небажання продовжувати роботу у вибраній галузі та призводити до професійної переорієнтації або навіть відмови від подальшої кар'єри в психології [15].

Вибір сфери діяльності, навіть серед студентів, відображає їхнє розуміння бажаного рівня психологічного навантаження та ролі позитивної мотивації. Більшість студентів підсвідомо оцінюють емоційні виклики та потенціал вигорання в обраній галузі [1, 6].

Емоційне вигорання відіграє важливу роль у формуванні мотиваційних установок і виборі професійного напрямку ще на ранніх етапах професійного становлення. Студенти, обираючи сферу діяльності, часто підсвідомо оцінюють можливе емоційне навантаження, на яке вони готові піти, а також свій рівень стресостійкості та здатність до саморегуляції. Таким чином, фактори вигорання, такі як емоційне виснаження, деперсоналізація та зниження особистих досягнень, можуть бути вже закладеними у виборі галузі діяльності. Це підкреслює важливість роботи з мотиваційними установками ще на етапі навчання, щоб знизити ризики емоційного вигорання на ранніх етапах кар'єри [16].

1.4. Мотиваційні фактори для вибору професійного напрямку у психології

Для розділення психологічних напрямів підготовки у контексті дослідження мотиваційних факторів важливо виділити основні галузі діяльності, орієнтуючись на літературні джерела, які пропонують класифікацію професійних ролей психологів. Загальноприйнятою класифікацією є поділ на клінічних, освітніх (або викладацьких), консультувальних та організаційних психологів. Кожен із цих напрямів має специфічні вимоги до компетенцій і мотиваційних установок, що надає можливість точніше порівнювати результати тестів та корелювати з результатами опитувань [18].

Клінічні психологи працюють з пацієнтами, які мають різні психічні або емоційні розлади. Це найчастіше вимагає стійкої внутрішньої мотивації, оскільки робота передбачає складну та емоційно виснажливу професійну діяльність. Студенти, які орієнтуються на цей напрям підготовки, часто мають внутрішню потребу в допомозі людям, а також прагнуть самореалізації через професійний розвиток у сфері психологічної підтримки. Внутрішні чинники, такі як інтерес до психотерапії, готовність долати труднощі та інтерес до особистісного розвитку, стають визначальними у виборі клінічної галузі діяльності [18].

За результатами Maslach Burnout Inventory (MBI), клінічні психологи мають високий ризик емоційного виснаження через щоденний контакт із важкими випадками. Маслач зазначає, що робота в таких умовах може спричиняти емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження почуття особистих досягнень. Клінічні психологи часто зіштовхуються із ситуаціями, де потрібні високі рівні стресостійкості та внутрішніх ресурсів, щоб уникнути вигорання. Це свідчить про необхідність додаткової підтримки, розвитку навичок саморегуляції та зниження рівня стресу в цій професійній діяльності [16].

Освітня або викладацька психологія передбачає професійну діяльність, пов'язану з викладанням психології або роботою в освітніх закладах, де психологи виконують як консультаційну, так і навчальну роль. Основною мотивацією для студентів, які обирають цей напрям, є соціальна значущість та потреба у передачі знань. Освітні психологи часто мають високі орієнтири на зовнішню мотивацію, оскільки робота в навчальних закладах забезпечує певну соціальну стабільність та статус. Однак важливим також є інтерес до навчання та прагнення особистого розвитку через викладання та комунікацію [18].

За Шейном, викладачі зазвичай мають кар'єрний якір «технічна компетентність», що виявляється у прагненні досягти високого рівня знань у своїй галузі. Також вони цінують стабільність і баланс між роботою та особистим життям, оскільки академічна діяльність часто передбачає стабільний розклад [18, 1].

Згідно з дослідженнями Маслач, викладачі психології часто зіштовхуються з відчуттям зниження особистих досягнень, особливо коли результати їхньої роботи не

завжди є миттєво очевидними. Постійний навчальний процес і повторюваність завдань можуть сприяти емоційному вигорання, що вказує на потребу у підтримці викладачів шляхом підвищення їхньої мотивації до саморозвитку та впровадження інновацій у навчанні [16].

Консультувальні психологи працюють з широким колом клієнтів, допомагаючи їм вирішувати особисті, сімейні чи професійні труднощі. Мотивація для вибору цієї галузі діяльності часто поєднує в собі прагнення до автономії в роботі з бажанням взаємодії з людьми. Для консультувальної психології характерне поєднання зовнішніх і внутрішніх мотиваційних факторів, таких як бажання допомагати іншим і соціальний статус, оскільки ця робота часто є більш незалежною у порівнянні з іншими напрямками [18].

У дослідженні Шейна консультанти найчастіше мають кар'єрний якір «служіння іншим», оскільки ця сфера діяльності вимагає емпатії, бажання допомогти та здатності працювати з емоційним навантаженням. Водночас, як відзначає Corey G., консультанти часто прагнуть до автономії в роботі, оскільки гнучкий графік є важливим для їхнього балансу між роботою та особистим життям [14, 18].

Дослідження Маслач показують, що консультанти, особливо ті, хто працюють із великою кількістю клієнтів, мають високий ризик деперсоналізації, оскільки постійний контакт із проблемами клієнтів може призводити до емоційного виснаження. Тому профілактика вигорання серед консультантів є важливою умовою для збереження їхньої працездатності та задоволеності роботою [16].

Організаційна психологія передбачає роботу в бізнес-середовищі, де психологи допомагають підвищити ефективність роботи колективів, вирішують конфлікти та розробляють стратегії розвитку персоналу. Основною мотивацією для студентів, які обирають цей напрям, є прагнення до впливу на організаційні процеси та бажання працювати в динамічному середовищі [12].

За Шейном, організаційні психологи часто мають кар'єрний якір «виклик», оскільки їхня професійна діяльність передбачає постійне вирішення складних завдань та адаптацію до змін [18].

Висновки до першого розділу

Аналіз наукових підходів до мотивації професійного вибору показав, що процес прийняття рішення про професійний напрям у психології є багатофакторним і включає як внутрішні (особистісні) аспекти, так і зовнішні (соціально-економічні) чинники.

Мотивація у професійному виборі визначається взаємодією різних потреб: когнітивних, соціальних та особистісних. У цьому контексті важливими є класичні підходи до мотивації.

Мотиваційні чинники можуть бути як позитивними (спрямованими на досягнення), так і негативними (уникнення невдач, страх професійного вигорання). Цей аспект є важливим у дослідженні професійного вибору студентів-психологів, оскільки різні напрями професійної діяльності передбачають різний рівень емоційного навантаження. Таким чином, розуміння мотиваційних факторів та факторів уникнення дозволяє краще зрозуміти процес професійного вибору та розробити ефективні підходи до підтримки студентів і фахівців у сфері психології. Подальші дослідження могли б зосередитися на розробці інструментів для оцінки мотиваційних профілів та впровадженні програм, спрямованих на зміцнення внутрішньої мотивації та стійкості до професійних викликів.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ ВИБОРІ

2.1. Методологія дослідження

Опис вибірки дослідження

Дослідження проводилося серед студентів та практикуючих фахівців у сфері психології, які представляють різні напрями професійної діяльності. Основною метою було виявлення мотиваційних факторів, що визначають вибір професійного напрямку, а також порівняння професійних установок залежно від досвіду роботи. Анкетування проводилося анонімно через Google Forms, що забезпечило чесність відповідей та охоплення ширшої аудиторії.

Первинна вибірка становила 98 осіб, однак 5 респондентів були виключені з аналізу, оскільки не віднесли себе до жодного з досліджуваних напрямів (клінічна, консультативна, організаційна психологія) і обрали варіант "Інше". Це рішення було прийняте для забезпечення коректності порівняння між групами та уникнення методологічних викривлень. Таким чином, кінцева вибірка становила 93 особи, які розподілилися наступним чином:

Студенти-психологи: 39 осіб

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (кафедра загальної психології) та Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут" (кафедра психології). До цієї групи також увійшли випускники, які ще не знайшли роботу за фахом.

Практикуючі фахівці: 54 особи

Клінічна психологія: фахівці, які працюють у сфері клінічної психології, зокрема в Харківській обласній клінічній психіатричній лікарні №3, а також ті, хто проходив практику в медичних закладах або реабілітаційних центрах.

Консультативна психологія: фахівці, які надають консультативні послуги, зокрема в благодійних організаціях "Відкриті двері" (Open Doors) та БО "Станція

Харків". У цю групу також включено осіб з досвідом волонтерської діяльності та надання допомоги постраждалим від війни.

Організаційна психологія: Фахівці, які реалізують себе в організаційному та бізнес-середовищі, зокрема в сферах реклами, приватного консультування, підбору персоналу, а також особи, які отримали вищу освіту в галузі психології для особистісного зростання в бізнес-сфері або розвитку малого бізнесу.

Структурні особливості вибірки

При відборі респондентів не враховувалися такі змінні, як стать та вік, оскільки дослідження було сфокусоване виключно на аналізі мотиваційних факторів, що впливають на вибір професійного напрямку, а також на впливі досвіду роботи на професійні орієнтації.

Вибірка була сформована таким чином, щоб зосередитися на двох ключових змінних:

- Наявність або відсутність професійного досвіду.
- Професійний напрям у сфері психології.

Зазначений підхід дозволив отримати репрезентативні дані для аналізу мотиваційних аспектів вибору професійного напрямку серед майбутніх та працюючих психологів.

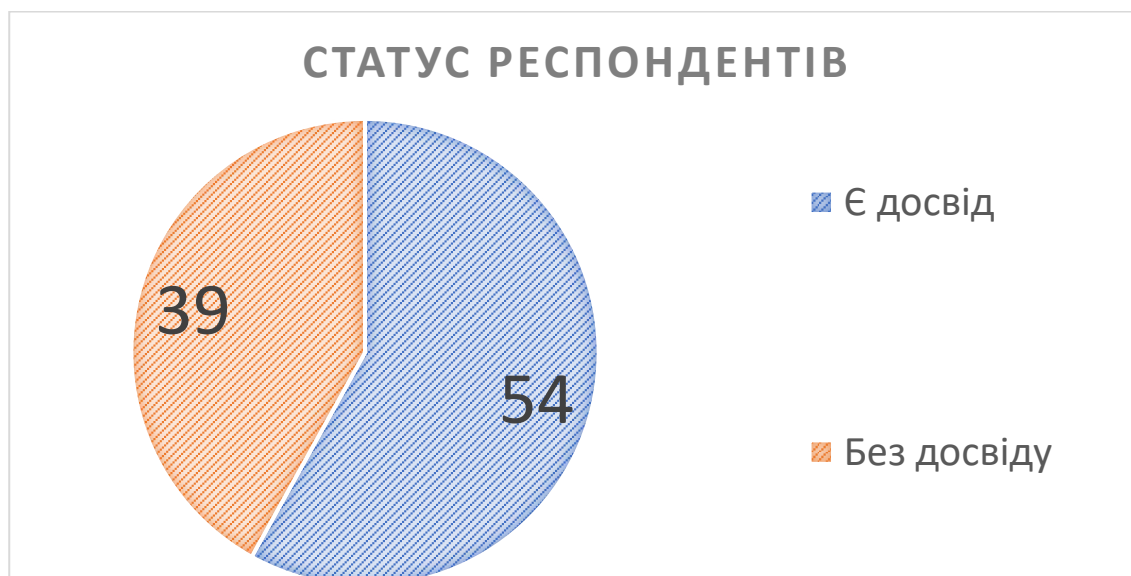


Рис. 2.1.1. Розподіл груп за досвідом



Рис. 2.1.2. Розподіл груп за сферою діяльності

Психодіагностичний інструментарій дослідження

Для визначення мотиваційних факторів у виборі професійного напрямку студентами-психологами використовувався комплекс психодіагностичних методик, що мають високу валідність і психометричну надійність. Залучення цих методик здійснювалося на основі таких критеріїв: концептуальна обґрунтованість, адаптованість до вітчизняних умов, релевантність до завдань дослідження.

Таблиця 2.2.1

Психодіагностичний інструментарій дослідження особливостей професійної мотивації майбутніх психологів

№	Досліджувані властивості	Діагностична методика
1	Статус респондентів, загальні мотиваційні установки	Анкетування професійні очікування
2	Мотивація до навчання	Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (Т. Ільїна)
3	Кар'єрні орієнтації та професійні установки	Опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн)
4	Мотивація професійної діяльності	Методика діагностики мотивації до успіху та уникнення невдач (Г. Елерс)

Опис застосованих методик

Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (Т. Ільїна)

Опитувальник призначений для визначення мотивації студентів до навчання та включає три шкали:

- Здобуття знань – інтерес до навчання як самоцінного процесу.
- Опанування професії – орієнтація на майбутню професійну діяльність.
- Отримання диплома – мотивація, зосереджена на формальному завершенні освіти.

Цей інструмент дозволяє визначити, наскільки студенти орієнтовані на глибоке засвоєння знань або на прагматичні аспекти навчання.

Опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн)

Методика спрямована на визначення основних кар'єрних орієнтацій респондентів, що впливають на вибір професії. Вона дозволяє оцінити ключові мотиви та цінності, що лежать в основі професійного розвитку, такі як:

- Технічна/функціональна компетентність – прагнення до високого рівня професіоналізму в конкретній сфері.
- Менеджмент – бажання керувати організаціями, ухвалювати стратегічні рішення.
- Автономія/незалежність – орієнтація на самостійну роботу без жорстких рамок.
- Стабільність/безпека – потреба у прогнозованості кар'єри, довготривалому контракті, пенсійних гарантіях.
- Служіння/відданість справі – мотивація працювати заради допомоги людям, суспільного внеску.
- Виклик – орієнтація на подолання труднощів, складні завдання.
- Інтеграція стилю життя – прагнення збалансувати кар'єру, сім'ю та інші сфери життя.
- Підприємництво – бажання створювати власні проекти, відкривати бізнес.

- Різноманітність – постійна зміна видів діяльності, уникнення рутини. Цей інструмент дозволяє визначити, які саме кар’єрні орієнтації переважають у студентів різних сфер діяльності.

Методика діагностики мотивації до успіху та уникнення невдач (Г. Елерс)

Опитувальник призначений для оцінки співвідношення двох основних типів мотивації:

- Мотивація до успіху – прагнення досягати високих результатів, проявляти ініціативу, долати труднощі.
- Мотивація уникнення невдач – орієнтація на уникнення ризиків, страх помилок, прагнення до безпечних рішень.

Методика дозволяє визначити, які фактори переважають у професійному виборі респондента: чи є він більш орієнтованим на досягнення та самореалізацію, чи, навпаки, намагається уникати ситуацій, що можуть загрожувати його самооцінці.

Окрім психодіагностичних методик, респонденти заповнювали анкету, що містила питання про досвід, кар’єрний вибір та загальну мотивацію. Анкетування дозволило коректно розподілити учасників на групи для подальшого аналізу.

Застосований психодіагностичний комплекс дозволяє провести всебічний аналіз мотиваційних факторів у процесі вибору професійного напрямку студентами-психологами. Використання дає можливість визначити ключові мотиваційні тенденції та оцінити потенційні фактори, що можуть стримувати або сприяти професійному вибору. (Додаток А)

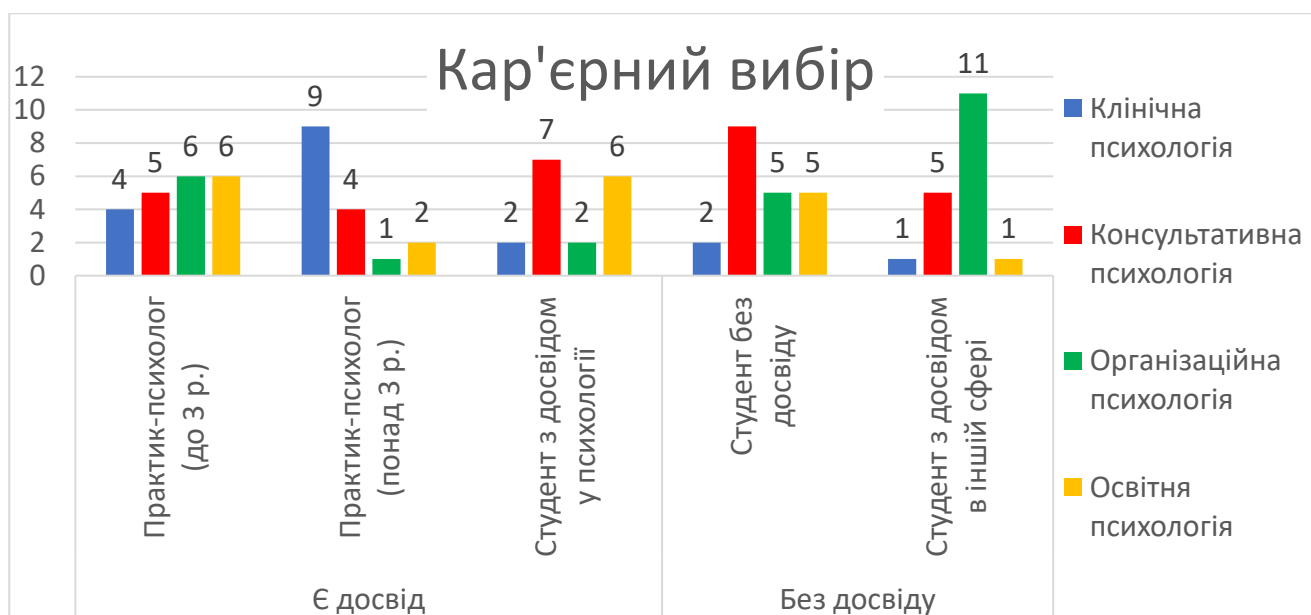


Рис. 2.3.1. Аналіз розподілу респондентів за досвідом у сфері психології

Організаційну психологію найчастіше обирають студенти, які мали досвід в іншій сфері (61%).

Консультативну та освітню психологію частіше обирають студенти без досвіду (14 і 6 осіб відповідно).

Організаційна психологія є привабливою для людей із досвідом в інших сферах, що може свідчити про її зв'язок з бізнесом та управлінням. Клінічна психологія, навпаки, більш популярна серед практиків, які мають досвід у сфері психології. Консультативна та освітня напрями частіше стають вибором студентів без попереднього досвіду, що може говорити про їхню відносну відкритість та гнучкість для початківців.

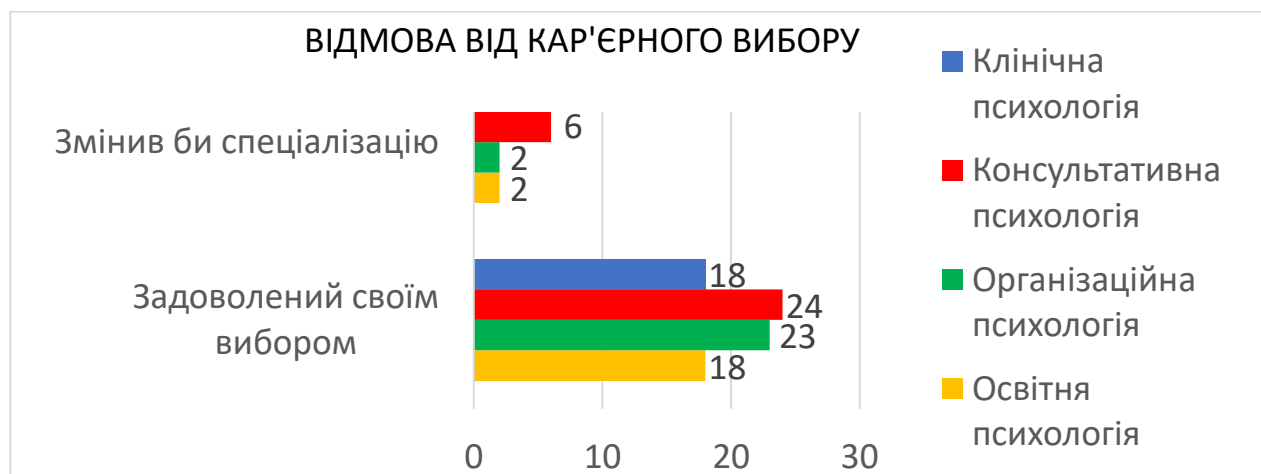


Рис. 2.3.2. Розподіл респондентів за нестабільністю кар'єрного вибору

- Більшість респондентів (89%) задоволені вибором.
- Найбільше охочий змінити вибір серед консультативних психологів (20%).

Найбільша нестабільність у консультативній психології, що може свідчити про розрив між очікуваннями та реальністю професії. Освітня та організаційна сфери більш стабільні, але теж мають окремі випадки незадоволеності.



Рис. 2.3.3. Аналіз мотиваційних факторів у виборі діяльності

Головним мотиватором для всіх груп є внутрішній інтерес та самореалізація, він згадується у більшості відповідей незалежно від кар'єрного вибору.

Бажання допомагати постраждалим від війни та високий рівень суспільного запиту на фахівців впливають на вибір консультативної та організаційної психології.

Професійний вибір студентів-психологів формується на основі поєднання внутрішньої мотивації, соціальних факторів та прагнення до стабільності або фінансового зростання. Консультативна та організаційна психологія приваблюють більш широкий спектр мотивів, тоді як клінічна та освітня – більш вузько орієнтовані.

2.2. Результати та аналіз проведеного дослідження

Порівняльний аналіз мотиваційних факторів серед груп досвідом та без досвіду у сфері психології. (ANOVA дисперсійний аналіз Додаток Б)

Досвід роботи значно впливає на професійний розвиток, стабільність та мотивацію до викликів. Формальна освіта (отримання диплома) та автономія важливі для обох груп, незалежно від досвіду.

Таблиця 2.4.1

Кореляція рангов Спірмена за трьома тестами

Показники	Коефіцієнт кореляції	p-value	Характеристика зв'язку
Мотивація навчання та Якорі кар'єри (r_1)	0.1948	0.062	Слабка позитивна кореляція. Зв'язок між мотивацією навчання та кар'єрними орієнтаціями слабкий, але присутній.
Якорі кар'єри та Мотивація успіху/невдач (r_2)	0.3481	0.001	Помірна позитивна кореляція. Кар'єрні орієнтації та мотивація успіху/невдач пов'язані сильніше, але не критично.
Мотивація навчання та Мотивація успіху/невдач (r_3)	0.5182	<0.001	Середньо-сильна позитивна кореляція. Між мотивацією навчання та мотивацією успіху/невдач існує значущий зв'язок.

Таблиця 2.4.2

Таблиця кореляцій рангов Спірмена за досвідом

Показники	З досвідом	p-value	Без досвіду	p-value	Висновки
Мотивація навчання (r_1)	0.1345	0.342	0.0977	0.558	Зв'язок слабкий в обох групах, але у практиків трохи вищий. Досвід

Показники	З досвідом	p-value	Без досвіду	p-value	Висновки
					дещо посилює зв'язок мотивації навчання з іншими аспектами.
Якорі кар'єри (r ₂)	0.1594	0.254	0.4609	0.003	У студентів без досвіду зв'язок кар'єрних орієнтацій з іншими показниками значно вищий. Без досвіду люди більше покладаються на свої кар'єрні уподобання.
Мотивація успіху/невдач (r ₃)	0.4249	0.002	0.5093	<0.001	В обох групах зв'язок високий, але у студентів без досвіду він сильніший. Страх невдачі більше впливає на мотивацію та кар'єрні орієнтації.

Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між результатами трьох опитувань: мотивації навчання, кар'єрних орієнтацій (якорів кар'єри) та мотивації успіху/невдач. Кореляційний аналіз Спірмена дозволив оцінити, наскільки ці показники взаємопов'язані та як на них впливає досвід роботи.

Дослідження показало, що мотивація навчання слабо пов'язана з кар'єрними орієнтаціями, але має значущий зв'язок із мотивацією успіху/невдач. Досвід роботи суттєво впливає на сприйняття професії:

Практики більше орієнтовані на професійну компетентність, стабільність та виклики, що може бути пов'язано з їхнім реальним досвідом роботи у сфері психології.

Студенти без досвіду частіше орієнтуються на автономію та виклики, що свідчить про їхні суб'єктивні уявлення щодо кар'єри.

Страх невдачі є важливим чинником для обох груп, але він сильніше впливає на студентів без досвіду.

Результати аналізу Манна-Вітні за аспектами для груп «досвід» та «без досвіду» (Додаток В) підтверджують, що значущі відмінності між групами стосуються орієнтації на стабільність, виклики та професійний розвиток.

Для визначення взаємозв'язків між ключовими аспектами мотивації та виявлення можливих відмінностей між групами респондентів із досвідом роботи та без нього були побудовані кореляційні матриці.

Таблиця 2.4.3

Таблиця 1: Кореляційна матриця для групи з досвідом

Аспекти	Успіх/невдачі	Придбання знань	Оволодіння професією	Отримання диплому
Успіх/невдачі	—	0.10	0.35	0.20
Професійна компетентність	0.40	0.25	0.40	0.15
Менеджмент	0.15	0.10	0.20	0.05
Автономія	0.10	0.15	0.25	0.10
Стабільність роботи	0.05	0.05	0.10	0.02
Стабільність місця проживання	0.02	0.02	0.05	0.01
Служіння	0.30	0.20	0.35	0.10
Виклик	0.35	0.30	0.45	0.20
Інтеграція стилів життя	0.20	0.10	0.20	0.05
Підприємництво	0.10	0.05	0.10	0.02

Таблиця 2.4.3

Таблиця 2: Кореляційна матриця для групи без досвіду

Аспекти	Успіх/невдачі	Придбання знань	Оволодіння професією	Отримання диплому
Успіх/невдачі	—	0.25	0.45	0.15
Професійна компетентність	0.35	0.30	0.45	0.20
Менеджмент	0.10	0.15	0.25	0.10
Автономія	0.05	0.20	0.30	0.15
Стабільність роботи	0.02	0.10	0.15	0.05
Стабільність місця проживання	0.01	0.05	0.10	0.02
Служіння	0.25	0.25	0.40	0.15
Виклик	0.40	0.35	0.50	0.25
Інтеграція стилів життя	0.15	0.15	0.25	0.10
Підприємництво	0.05	0.10	0.15	0.05

Аналіз включає лише помірні та сильні зв'язки (поріг до 0.40), що дозволяє виявити найсуттєвіші взаємозалежності між мотиваційними факторами.

Кореляційні матриці демонструють, що у практиків виражені сильні зв'язки з професійною компетентністю, тоді як студенти без досвіду більше пов'язані з потребою у навчанні та викликах.

Досвідчені фахівці надають перевагу професійній компетентності та стабільності, тоді як студенти без досвіду більше орієнтуються на навчання та подолання викликів. Служіння суспільству є важливим аспектом для практиків, що може свідчити про їхнє усвідомлення соціальної відповідальності. Водночас стабільність роботи та місця проживання не є визначальними факторами успіху для жодної з груп, що підтверджує загальну орієнтацію на професійний розвиток.

Таким чином, мотиваційні стратегії мають враховувати рівень досвіду. Для практиків ключовими є вдосконалення навичок та стабільність, тоді як для студентів без досвіду пріоритетними залишаються можливості подолання викликів і реалізація.

Порівняльний аналіз мотиваційних факторів серед професійних напрямів.

Аналіз загальних груп за професійним напрямом, враховуючи мотиваційні аспекти професійної діяльності. Дослідження базується на критеріях Крускала-Уолліса, що дозволяє оцінити наявність статистично значущих відмінностей між групами з досвідом та без. Психологи різних професійних напрямів суттєво відрізняються у ставленні до професійної компетентності, автономії, менеджменту, підприємництва, успіху/невдач і служіння професії.

- Диплом і місце проживання не є суперечливими факторами – тут між групами немає значної різниці.

- Найбільші відмінності ($p < 0.00001$) спостерігаються у питаннях професійної компетентності, автономії та стабільності роботи.

Професійний напрям має значний вплив на ключові аспекти мотивації, зокрема на компетентність, автономність, менеджмент та підприємництво. Водночас

стабільність місця проживання та отримання диплома не є визначальними чинниками у виборі професійного напрямку. (Додаток Е)

Група "Організаційна психологія"

Аналіз показує, що більшість респондентів, які обрали організаційну психологію, мають досвід роботи в інших сферах, а респондентів з досвідом саме в організаційній психології – небагато. Щоб підтвердити схожість цих груп, було проведено порівняльний аналіз. (Додаток Д)

- За 11 з 13 аспектів між групами немає значущих відмінностей ($p > 0.05$), що підтверджує їхню подібність.

- Дещо відрізняються лише аспекти "Виклик" та "Успіх/невдачі" ($p < 0.05$), але не є значущими для ($p > 0.01$).

- Отримані дані свідчать про те, що ці групи можуть бути об'єднані.

Попарне порівняння професійних напрямів

Для визначення значущих відмінностей між професійними напрямками проведено попарний аналіз за допомогою критерію Манна-Вітні ($p \leq 0.01$). Дослідження охоплювало лише фахівців із досвідом роботи.

Таблиця 2.5.1

Результати тесту Манна-Вітні для груп з досвідом у клінічній та консультативній психології (Повна версія таблиці Додаток Є.1)

Аспект	U- статистика	Z- значення	p- значення	Результат ($p < 0.01$)
Професійна компетентність	40	-3.14251	0.00168	Значущий
Автономія	40	3.14251	0.00168	Значущий
Інтеграція стилів життя	39	3.18204	0.00148	Значущий

Таблиця 2.5.2

Результати тесту Манна-Вітні для груп з досвідом у клінічній та організаційній психології (Повна версія таблиці Додаток Є.2)

Аспект	U-статистика	Z-значення	p-значення	Результат ($p < 0.01$)
Придбання знань	270	2.6538	0.00804	Значущий
Оволодіння професією	68.5	-2.7	0.00694	Значущий
Професійна компетентність	16.5	-4.43333	< 0.00001	Значущий
Автономія	33	3.88333	0.0001	Значущий
Стабільність роботи	41	-3.61667	0.0003	Значущий
Інтеграція стилів життя	63	2.88333	0.00398	Значущий
Підприємництво	56.5	3.1	0.00194	Значущий

Таблиця 2.5.3

Результати тесту Манна-Вітні для груп з досвідом у клінічній та освітній психології (Повна версія таблиці Додаток Є.3)

Аспект	U-статистика	Z-значення	p-значення	Результат ($p < 0.01$)
Менеджмент	22.5	3.57877	0.00034	Значущий

Таблиця 2.5.4

Результати тесту Манна-Вітні для груп з досвідом у консультативній та освітній психології (Повна версія таблиці Додаток Є.5)

Аспект	U-статистика	Z-значення	p-значення	Результат ($p < 0.01$)
Менеджмент	32.5	3.28407	0.00104	Значущий
Автономія	43.5	2.8268	0.00466	Значущий
Підприємництво	37	3.09701	0.00194	Значущий

Результати тесту Манна-Вітні для груп з досвідом у організаційній та освітній психології (Повна версія таблиці Додаток Є.6)

Аспект	U-статистика	Z-значення	p-значення	Результат ($p < 0.01$)
Менеджмент	32.5	3.28407	0.00104	Значущий
Автономія	43.5	2.8268	0.00466	Значущий
Підприємництво	37	3.09701	0.00194	Значущий

Отримані результати дозволяють виокремити ключові мотиваційні аспекти для кожної професійної сфери, усунувши ті, що є спільними для всіх груп. Це дає змогу визначити, які саме фактори найбільш релевантні для вибору певної професійної сфери студентами-психологами.

- Клінічна психологія орієнтована на професійну стабільність, накопичення знань та інтеграцію професії у стиль життя. Це свідчить про високу значущість академічної підготовки та передбачуваності кар'єрного шляху.

- Консультативна психологія значною мірою пов'язана з автономією та підприємництвом, що може вказувати на прагнення до незалежної практики та особистісного розвитку в межах професії.

- Організаційна психологія поєднує академічний інтерес із прагненням до професійного розвитку та підприємництва. Для представників цієї групи важливими є і знання, і можливості кар'єрного зростання, що вказує на орієнтацію на гнучкі робочі умови та адаптацію до змін.

- Освітня психологія характеризується орієнтацією на придбання знань, стабільність, професійну підготовку та менеджмент. Це свідчить про те, що для цієї сфери важливими є організаційні навички, управління процесами та структурованість кар'єрного шляху.

Важливо зазначити, що отримані дані дозволяють виявити відмінності між професійними сферами, однак вони не дають змоги визначити характер впливу цих аспектів - тобто, чи є вони основною мотивацією для вибору професійної сфери, чи, навпаки, стримувальним фактором.

Після визначення значущих відмінностей між професійними сферами за допомогою критерію Манна-Вітні було проведено додатковий аналіз середніх значень мотиваційних аспектів із використанням критерію Фішера (Fisher's LSD). Дослідження охоплювало як фахівців із досвідом у професійній сфері, так і студентів, які лише планують працювати.

Результати цього аналізу (Додаток Ж) надали змогу перевірити узгодженість отриманих даних, та виявити позитивний або негативний вплив для кожної професійної сфери. Об'єднання даних обох методів (Манна-Вітні та Fisher's LSD) дозволило сформувати узагальнену таблицю «Середні значення аспектів для кожної професійної сфери», яка відображає остаточні результати дослідження щодо мотиваційних пріоритетів студентів-психологів залежно від обраної професійної сфери.

Таблиця 2.5.6

**Середні значення головних аспектів мотивації кар'єрного вибору
(критерій Фішера та критерій Манна-Вітні)**

Аспект	Клінічна	Консультативна	Організаційна	Освітня
Придбання знань	10.2 ✓	6.28	6.12 ✓	9.36 ✓
Оволодіння професією	9.0 ✓	7.33	6.36 ✓	8.75 ✓
Стабільність роботи	28.28 ✓	21.7	20.32 ✓	27.55 ✓
Інтеграція стилів життя	28.44 ✓	38.57 ✓	37.92 ✓	32.55
Підприємництво	16.5	22.87 ✓	31.48 ✓	14.65 ✓
Менеджмент	28.67	22.87	32.48	19.45 ✓

Пояснення:

 - Позитивний вплив

 - Негативний вплив

 - Головний аспект

Визначення специфічних мотиваційних пріоритетів за професійними напрямками: автономія та професійна компетентність важливі для всіх професійних напрямів, але ключову роль відіграє не сама професійний напрям, а досвід - його відсутність стає бар'єром для професійного розвитку. Менеджмент має значення лише в освітній сфері, але радше як частина професійного напрямку, а не окремий мотиваційний фактор.

Клінічна психологія

Мотиватори: придбання знань, опановування професією, стабільність роботи.

Демотиватори: інтеграція стилів життя.

Студенти, які обирають клінічну психологію, шукають стабільність і глибоку професійну експертизу. Їх відштовхує невизначеність та необхідність вести власну справу. Вони орієнтовані на класичну кар'єру у державних чи медичних установах, а не на гнучкі чи підприємницькі формати роботи.

Консультативна психологія

Мотиватори: інтеграція стилів життя, підприємництво.

Демотиватори: невиявлені.

Для майбутніх консультантів важливі свобода, самостійність та можливість вести власну практику. Вони не хочуть занурюватися у формальне навчання чи працювати в організаціях із чіткими структурами. Їх лякає рутинна і робота «на когось», натомість вони готові розвивати власний бренд або практику.

Організаційна психологія

Мотиватори: інтеграція стилів життя, підприємництво.

Демотиватори: стабільність роботи, придбання знань, опановування професією.

Студенти цієї професійного напрямку бачать себе у корпоративному середовищі, де можна поєднувати знання про людей та бізнес. Вони не бояться змін і нестабільності, а навпаки - готові адаптуватися, будувати кар'єру у динамічних умовах. Їх відштовхує ідея «спокійної стабільної роботи», вони шукають зростання та виклики.

Освітня психологія

Мотиватори: придбання знань, опановування професією, стабільність роботи.

Демотиватори: підприємництво, менеджмент.

Освітні психологи цінують стабільність і можливість поглиблювати свої знання, але у них немає прагнення будувати власний бізнес чи працювати у нестандартних форматах. Відмінною рисою лише для цієї професійного напрямку є негативний акцент на менеджмент, що свідчить про відсутність прагнення до керівних посад і небажання брати на себе управлінську відповідальність.

Висновки до другого розділу

Практична частина дослідження спрямована на визначення ключових мотиваційних аспектів вибору професійного напрямку, їх позитивного чи негативного впливу, що було підтверджено статистичними методами.

На першому етапі аналіз впливу досвіду показав, що досвідчені студенти орієнтовані на компетентність та стабільність, а ті, хто не мав досвіду, більше цінують виклики та автономія.

Далі проведено загальний аналіз мотивації, та виділено основні мотиватори. Подальше попарне порівняння дозволило виключити аспекти, спільні для всіх професійних напрямів, та виділити унікальні мотиваційні фактори:

Клінічна та освітня: придбання знань, опановування професією, стабільність роботи.

Консультативна та організаційна: інтеграція стилів життя, підприємництво.

Головними демотиваторами були Інтеграція стилів життя та Підприємництво, але для різних груп, оскільки клінічна та освітня професійні напрями цінують стабільність та передбачуваність професійного середовища. Водночас для інших груп саме ці фактори виступали головними мотиваторами, адже можливість поєднувати особистий стиль життя з роботою та будувати власну справу сприймалася як ключова перевага.

Таким чином, було встановлено, які фактори є визначальними для кожної професійного напрямку, що може бути корисним у профорієнтації студентів-психологів.

ВИСНОВКИ

Дослідження мотиваційних факторів, що впливають на вибір професійного напрямку студентами-психологами, дозволило виявити ключові закономірності, пов'язані з отриманням досвіду, страхом невдач та іншими аспектами професійного самовизначення. У сучасному світі, де психологія як наука та практика набуває все більшого значення, важливість правильного вибору професійного напрямку стає критичною для подальшого кар'єрного розвитку та особистісного зростання.

Професійний напрям у психології - це не лише вибір професійного шляху, а й визначення того, як людина буде взаємодіяти зі світом, які виклики вона готова прийняти та які цінності стануть основою її професійної діяльності. У цьому контексті мотиваційні фактори відіграють вирішальну роль, оскільки саме вони визначають, наскільки ефективно студент зможе реалізувати свій потенціал у вибраній сфері.

Вплив досвіду роботи:

Студенти без досвіду частіше орієнтуються на внутрішні мотиватори, такі як інтерес до професії, бажання навчатися та прагнення до автономії. Вони схильні уникати професійних напрямів, які передбачають високий рівень відповідальності або емоційного навантаження, що може бути пов'язано зі страхом невдачі.

Практики з досвідом роботи, навпаки, більше орієнтовані на професійну компетентність, стабільність та готовність до викликів. Їхній досвід дозволяє їм краще оцінювати свої можливості та ризики, що знижує страх невдачі та сприяє вибору складніших професійних напрямів, таких як клінічна або організаційна психологія.

Страх невдачі:

Страх невдачі є значним бар'єром для студентів без досвіду, особливо при виборі професійних напрямів, пов'язаних з високим емоційним навантаженням (наприклад, клінічна психологія). Цей страх може обмежувати їхній професійний розвиток, спрямовуючи їх до менш вимогливих напрямів, таких як освітня або

організаційна психологія. Цьому свідчить мінімальний показник серед студентів, які обрали клінічну психологію.

Крім того, показники свідчать, що студенти, які віддають перевагу стилю життя або підприємництву, частіше відмовляються від професійного напрямку.

Для практиків страх невдачі менш виражений, що дозволяє їм більш сміливо обирати професійні напрями, які вимагають високої професійної майстерності та емоційної стійкості.

Специфіка мотивації у професійних напрямках

Клінічна психологія приваблює студентів, які прагнуть глибокої професійної експертизи та стабільності, готові до емоційного навантаження й відповідальності. Однак страх перед труднощами та невизначеністю часто стає бар'єром, що підтверджується низькими показниками серед тих, хто обрав цей професійний напрям. Також помітна кореляція між страхом невдачі та схильністю уникати професій із високими емоційними викликами.

Освітні психологи орієнтовані на стабільність і глибоке засвоєння знань, що робить їх менш зацікавленими у підприємницькій діяльності чи нестандартних підходах до роботи. Унікальною особливістю цього професійного напрямку є негативний акцент на менеджмент, що свідчить про відсутність прагнення до керівних посад та небажання брати на себе управлінську відповідальність. Це вказує на схильність до роботи в рамках усталених структур, де основна увага приділяється навчанню та підтримці освітнього процесу, а не адміністративному управлінню.

Консультативна психологія найбільше приваблює тих, хто прагне автономії, свободи та можливості вести власну практику. Вона менш пов'язана зі страхом невдачі, однак вимагає високої емоційної стійкості та самоорганізації. Гнучкість та адаптивність є важливими факторами успішності в цій сфері.

Організаційна психологія приваблює тих, хто готовий до змін, шукає кар'єрного зростання та прагне впливати на організаційні процеси. Вона менш приваблива для тих, хто шукає стабільність та передбачуваність. Значний вплив на вибір професійного напрямку має інтеграція стилю життя: для одних груп це головний мотиватор, а для інших - ключовий демотиватор.

Дослідження підтвердило гіпотезу про те, що вибір професійного напрямку студентами-психологами визначається поєднанням внутрішніх та зовнішніх мотиваційних факторів. Водночас було виявлено, що демотиватори є унікальними для кожного професійного напрямку та можуть виступати мотиваторами в інших напрямках. Це свідчить про їхню залежність від індивідуальних пріоритетів студентів, що робить їх важливим фактором у професійному самовизначенні.

Рекомендації щодо підвищення ефективності професійного вибору студентами-психологами:

Для студентів без досвіду важливо розвивати впевненість у своїх силах та навички саморегуляції, щоб зменшити страх невдачі та розширити спектр можливих професійних напрямів.

Для практиків ключовим є підтримка професійного розвитку, зокрема через навчання та обмін досвідом, що дозволяє їм ефективніше долати виклики та уникнути емоційного вигорання.

Практичний досвід та менторство

- Стажування у клініках, школах, бізнес-середовищі для ознайомлення з реальними умовами роботи.
- Менторські програми, де досвідчені фахівці допомагають студентам розібратися у специфіці професії.

Розвиток ключових навичок

- Для освітньої психології: тренінги з педагогічної майстерності та сучасних технологій навчання.
- Для організаційної психології: курси з управління змінами, розвитку персоналу та стратегії бізнесу.
- Для консультативної психології: навички тайм-менеджменту та побудови власної практики.

Профорієнтаційні заходи

- Проведення зустрічей із представниками різних професійних напрямів, щоб студенти могли усвідомлено обирати свій напрям.

- Кар'єрні консультації для аналізу мотивації, страхів та перспектив кожного професійного напрямку.

Перспективи подальших досліджень:

Вивчення впливу наставництва та підтримки на подолання страху невдачі серед студентів.

Аналіз довгострокових наслідків вибору професійного напрямку на основі мотиваційних факторів.

Отримані результати підкреслюють важливість врахування досвіду та страху невдачі у професійному виборі студентів-психологів. Це дозволяє розробити більш ефективні підходи до їхньої підготовки та підтримки, що сприятиме їхній успішній професійній реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. В. Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Т. XII. Ч. 6. К., 2010. С. 7–14. [Посилання](#).
2. Антонова Н. О. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету / Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. В. О. Моляко. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 22–33.
3. Вашека Т. В., Тукаєв С. В. Детермінанти емоційного вигорання студентів психологів в процесі навчання. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. К. : ГНОЗІС, 2011. Том. XIII. Ч. 6. С. 47–55. [Посилання](#).
4. Галецька, І., Мельник, М. Особливості емоційного вигорання менеджерів: сучасний аналіз. – Київ: Видавництво «Наукова думка», 2018. – 128 с.
5. Є. П. Іллін; Мотивація і мотиви; переклад Т. В. Тадесвої. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. — 512 с. — (Сходи психології).
6. Кіяшко О. О. Емоційне вигорання та його вплив на процес професійного становлення студентів майбутніх практичних психологів / О. О. Кіяшко, О. В. Царькова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. – К.: Вид-во НПУ, 2014. – Вип. 45 (69). – С. 144–149.
7. Коваленко Н. П. Мотивація навчальної діяльності як запорука успішної професійної підготовки студента. Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти: матеріали 50-ї наук.-метод. конф. викладачів і аспірантів . Полтава, 2019. С. 13–16.
8. Перегончук Н. В. Програма тренінгу розвитку особистості педагога в умовах “Професійного вигорання” / Н. В. Перегончук // Збірник наукових праць КПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Проблеми сучасної психології. – 2011. – [Вип. 11]. – С. 615–624. [Посилання](#).

9. Савицька О. В. Статеві та вікові особливості мотивів вибору професії та мотивів навчання студентської молоді. Проблеми сучасної психології: зб. наукових праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. № 21. С. 639-646.
10. Фоменко К. І. Губристична мотивація в структурі спрямованості особистості студентів: дис.. канд. психол. наук : 19.00.07 / К.І. Фоменко. – Харків, 2011. – 239 с. [Посилання](#).
11. Маслоу, А. Г. Мотивація і особистість / А. Г. Маслоу; пер. з англ. — Київ: Видавництво «Наукова думка», 2001. — 456 с.
(Це переклад оригінальної роботи Маслоу "Motivation and Personality".)
12. Arthur, M. B., Khapova, S. N., & Wilderom, C. P. M. (2017). Career Success in a Boundaryless Career World. *Journal of Organizational Behavior*, 38(S1), S1–S6.
13. Bandura, A. (2012). On the Functional Properties of Perceived Self-Efficacy Revisited. *Journal of Management*, 38(1), 9–44.
14. Corey, G. (2015). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy* (10th ed.). Cengage Learning.
15. Deci, E. L., & Ryan, R. M. *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: The Guilford Press, 2017.
16. Maslach, C., & Leiter, M. P. Understanding the Burnout Experience: Recent Research and Its Implications for Psychiatry. – *World Psychiatry*, 2016, 15(2), 103–111.
17. Pinder, C. C. (2014). *Work Motivation in Organizational Behavior* (2nd ed.). Psychology Press. 2014. 568p
18. Schein, E. H., Van Maanen, J., & Schein, P. A. *Career Anchors Reimagined: Finding Direction and Opportunity in the Changing World of Work*, 5th Edition, Wiley, 2023. 176 p.

Анотація

Кваліфікаційна робота - особливості мотиваційної сфери майбутніх і працюючих психологів. Присвячена дослідженню мотиваційної сфери фахівців у галузі психології. Метою є виявлення мотиваційних і демотиваційних чинників, що впливають на вибір професійного напрямку серед студентів і практикуючих психологів. Аналіз включає порівняння груп за наявністю досвіду та професійною орієнтацією з використанням низки психодіагностичних методик. Встановлено, що досвід значно впливає на професійну мотивацію, а кожен напрям має унікальний набір мотиваційних аспектів. Деякі чинники виступають мотиваторами для одних респондентів і демотиваторами для інших, що підкреслює важливість індивідуального підходу до профорієнтації. Ключові слова: мотивація, професійний вибір, досвід роботи, психологія, мотиваційні чинники, демотивація.

Abstract

The qualification work explores the motivational aspects of future and practicing psychologists. It is dedicated to investigating the motivational sphere of professionals in the field of psychology. The aim is to identify motivational and demotivational factors influencing career choices among psychology students and practicing psychologists. The analysis includes a comparison of groups based on experience and professional orientation using a range of psychodiagnostic methods. It has been established that experience significantly impacts professional motivation, and each specialization has a unique set of motivational aspects. Some factors serve as motivators for some respondents and demotivators for others, highlighting the importance of an individualized approach to career guidance. Keywords: motivation, career choice, work experience, psychology, motivational factors, demotivation.